

Ткачов Віктор Петрович, аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0002-0153-4007>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** У статті здійснено комплексний аналіз проблеми підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в контексті глобалізаційних процесів. Актуальність дослідження зумовлена посиленням міжнародних тенденцій у сфері освіти, зростанням мобільності населення, розширенням культурного різноманіття та необхідністю забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів, зокрема осіб з особливими освітніми потребами. У сучасних умовах глобалізації інклюзивна освіта розглядається як важливий інструмент соціальної інтеграції, дотримання прав людини та сталого розвитку суспільства, що вимагає від педагогів нових професійних компетентностей, ціннісних орієнтацій і готовності до міжкультурної взаємодії.*

У статті уточнено сутність понять «інклюзивне освітнє середовище» та «професійна готовність майбутніх педагогів», визначено їх взаємозв'язок у контексті глобальних освітніх трансформацій. Проаналізовано нормативно-правові та концептуальні засади підготовки педагогічних кадрів до інклюзивного навчання з урахуванням міжнародних документів і європейських освітніх стандартів. Особливу увагу приділено структурі професійної готовності майбутніх педагогів, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Обґрунтовано роль закладів вищої педагогічної освіти у формуванні інклюзивної компетентності студентів шляхом упровадження міждисциплінарного підходу, інноваційних педагогічних технологій, практикоорієнтованого навчання та розвитку інклюзивної культури. Визначено ключові напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах глобалізації, зокрема інтеграцію міжнародного досвіду, використання цифрових ресурсів і формування готовності до безперервного професійного розвитку.

***Ключові слова:** інклюзивна освіта; інклюзивне освітнє середовище; підготовка майбутніх педагогів; професійна готовність; педагогічна освіта; глобалізація освіти; інклюзивна компетентність; європейські освітні стандарти.*

Tkachov Viktor Petrovych, postgraduate student of the Department of Pedagogy and Innovative Education, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-0153-4007>

PREPARING FUTURE TEACHERS TO CREATE AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

***Abstract.** The article provides a comprehensive analysis of the problem of training future teachers to create an inclusive educational environment in the context of globalization processes. The relevance of the study is due to the strengthening of international trends in the field of education, the growth of population mobility, the expansion of cultural diversity and the need to ensure equal access to quality education for all applicants, including persons with special educational needs. In modern conditions of globalization, inclusive education is considered an important tool for social integration, respect for human rights and sustainable development of society, which requires teachers to have new professional competencies, value orientations and readiness for intercultural interaction.*

The article clarifies the essence of the concepts of "inclusive educational environment" and "professional readiness of future teachers", determines their relationship in the context of global educational transformations. Analyzes the regulatory and conceptual principles of training pedagogical staff for inclusive education, taking into account international documents and European educational standards. Particular attention is paid to the structure of professional readiness of future teachers, which includes motivational and value, cognitive, activity and reflective components. Justifies the role of higher pedagogical education institutions in the formation of inclusive competence of students through the implementation of an interdisciplinary approach, innovative pedagogical technologies, practice-oriented learning and the development of inclusive culture. Determines key areas for improving the professional training of future teachers in the context of globalization, in particular, the integration of international experience, the use of digital resources and the formation of readiness for continuous professional development.

***Keywords:** inclusive education; inclusive educational environment; training of future teachers; professional readiness; pedagogical education; globalization of education; inclusive competence; European educational standards.*

***Постановка проблеми.** Сучасний етап розвитку освіти характеризується посиленням глобалізаційних процесів, що зумовлюють трансформацію ціннісних орієнтирів, освітніх стандартів і професійних вимог до педагогічних кадрів. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема забезпечення інклюзивного характеру освітнього середовища, спрямованого на реалізацію права кожної особи на якісну освіту незалежно від індивідуальних*

можливостей, соціального статусу, культурної чи мовної приналежності. Інклюзивна освіта сьогодні розглядається не лише як педагогічна інновація, а як стратегічний напрям розвитку національних освітніх систем у руслі міжнародних зобов'язань та європейських інтеграційних процесів. Водночас ефективність упровадження інклюзії значною мірою залежить від рівня професійної готовності майбутніх педагогів до створення та підтримки інклюзивного освітнього середовища. Практика діяльності закладів освіти засвідчує наявність суперечностей між суспільним запитом на педагогів, здатних працювати в умовах освітнього різноманіття, та недостатньою сформованістю в студентів педагогічних спеціальностей інклюзивної компетентності, толерантних ціннісних установок і практичних навичок міждисциплінарної взаємодії. Нерідко підготовка майбутніх педагогів має фрагментарний характер і не повною мірою враховує виклики глобалізованого освітнього простору, зокрема цифровізацію, академічну мобільність і зростання міжкультурних контактів.

Таким чином, об'єктивна потреба у системному оновленні змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх педагогів з орієнтацією на створення інклюзивного освітнього середовища в умовах глобалізації зумовлює необхідність наукового осмислення зазначеної проблеми та обґрунтування ефективних шляхів її розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в умовах глобалізації є однією з провідних у сучасному педагогічному дискурсі. Зростання міжнародної мобільності, інтеграція України до світового освітнього простору, упровадження інклюзивних практик відповідно до міжнародних стандартів актуалізують потребу в якісному оновленні змісту та форм професійної підготовки майбутніх учителів. Це зумовило активізацію наукових досліджень як у зарубіжному, так і у вітчизняному освітньому просторі.

У контексті глобалізаційних викликів зарубіжні дослідники зосереджують увагу на формуванні комплексної інклюзивної компетентності педагога, яка охоплює когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. У працях наголошується на необхідності інтеграції міжнародних освітніх стандартів у програми підготовки вчителів, розвитку міжкультурної чутливості, толерантності та здатності працювати в мультикультурному середовищі. Особливий акцент робиться на міждисциплінарній взаємодії, командному підході до психолого-педагогічного супроводу та використанні цифрових технологій для підтримки освітніх потреб здобувачів освіти з різними порушеннями розвитку. У межах цих підходів інклюзивна освіта розглядається не лише як соціальна вимога, а як складник професійної ідентичності сучасного вчителя в глобалізованому світі.

Вітчизняні наукові розвідки останніх років спрямовані на обґрунтування теоретико-методичних засад інклюзивної освіти, удосконалення нормативно-правового забезпечення підготовки педагогічних кадрів, а також розроблення моделей формування професійної готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзії. Українські дослідники акцентують увагу на гуманістичній

парадигмі освіти, формуванні у студентів педагогічних спеціальностей ціннісного ставлення до різноманітності, розвитку емпатії, толерантності та професійної відповідальності. Наголошується на необхідності підготовки майбутніх учителів до адаптації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, організації інклюзивної взаємодії з батьками, асистентами вчителя, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів і служб психолого-педагогічного супроводу.

У наукових публікаціях О. Акімова [1-2], І. Гевко [3], О. Довженко [4], Я. Демус, О. Корносенко, В. Фазан [5], С. Лупінович, І. Лапшина [6], О. Охріменко [7], О. Задворнова [8], та інших дослідників здійснено комплексний аналіз сучасного стану підготовки педагогів до інклюзивної діяльності. Автори підкреслюють, що традиційна система професійної освіти не завжди відповідає актуальним вимогам інклюзивної освіти. Серед ключових проблем називаються: фрагментарність інтеграції інклюзивної тематики у зміст освітніх програм, недостатній рівень практичної підготовки студентів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, обмежені можливості для формування навичок міждисциплінарної взаємодії та командної роботи. Окремі науковці звертають увагу на необхідність оновлення змісту педагогічної підготовки з урахуванням глобальних тенденцій розвитку освіти. Йдеться про розширення міжнародної академічної мобільності студентів, упровадження елементів дуальної освіти, використання сучасних цифрових платформ, онлайн-курсів і ресурсів для підтримки інклюзивного навчання. Підкреслюється важливість формування у майбутніх педагогів цифрової грамотності як складника інклюзивної компетентності, що дозволяє забезпечити доступність освітнього контенту для різних категорій здобувачів освіти.

Таким чином, аналіз сучасних наукових праць засвідчує активний розвиток досліджень у сфері підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в умовах глобалізації. Водночас наявні напрацювання вказують на існування низки проблем, а саме, методичних, організаційних і змістових, що потребують подальшого наукового осмислення та практичного вдосконалення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в контексті глобалізації, а також визначення ключових напрямів удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів з урахуванням сучасних міжнародних освітніх тенденцій, європейських стандартів та потреб інклюзивної освітньої практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови глобалізації суттєво трансформують вимоги до професійної діяльності педагога, розширюючи спектр його функцій та відповідальності. Сучасний учитель має бути готовим до роботи в освітньому середовищі, яке характеризується різноманіттям освітніх потреб, культурних контекстів, соціальних і психофізичних особливостей здобувачів освіти. У цьому зв'язку інклюзивне освітнє середовище постає як цілісна система організаційних, психолого-педагогічних, соціальних і матеріально-технічних

умов, що забезпечують рівний доступ до освіти та сприяють повноцінному розвитку кожної особистості.

Підготовка майбутніх педагогів до створення такого середовища повинна мати системний характер і ґрунтуватися на інтеграції загальнопедагогічних, спеціальних та міждисциплінарних знань. Важливим є формування в студентів цілісного уявлення про інклюзію як ціннісно зорієнтовану освітню парадигму, що відповідає міжнародним документам і глобальним стратегіям розвитку освіти. У цьому контексті особливої значущості набуває осмислення інклюзії не лише як способу навчання осіб з особливими освітніми потребами, а як підходу, спрямованого на врахування індивідуальних відмінностей усіх учасників освітнього процесу.

Структура професійної готовності майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає формування позитивного ставлення до ідей інклюзії, усвідомлення її соціальної значущості та прийняття принципів рівності й недискримінації. Когнітивний компонент включає знання з педагогіки, психології, спеціальної освіти, нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання, а також розуміння міжнародного досвіду й глобальних освітніх тенденцій. Діяльнісний компонент пов'язаний із набуттям практичних умінь адаптації освітнього процесу, використання диференційованих методів навчання та організації командної взаємодії. Рефлексивний компонент забезпечує здатність до самоаналізу, професійного саморозвитку та безперервного вдосконалення педагогічної діяльності [6-8].

Вагому роль у формуванні зазначених компонентів відіграють заклади вищої педагогічної освіти, які мають забезпечити відповідні організаційно-педагогічні умови. До них належать оновлення змісту освітніх програм з урахуванням інклюзивної проблематики, упровадження міждисциплінарних курсів, активне використання інтерактивних і цифрових технологій навчання, а також розширення практичної підготовки студентів у закладах освіти з інклюзивною формою навчання [9]. Значущим чинником є залучення майбутніх педагогів до міжнародних освітніх проєктів і програм академічної мобільності, що сприяє формуванню глобального мислення та міжкультурної компетентності.

Отже, підготовка майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в умовах глобалізації потребує цілісного, компетентнісного та практикоорієнтованого підходу, який забезпечує відповідність професійної освіти сучасним викликам і сприяє підвищенню якості інклюзивної освітньої практики.

Значущим аспектом підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища є формування інклюзивної культури як складника професійної ідентичності вчителя. Інклюзивна культура передбачає усвідомлення цінності різноманіття, готовність до партнерської взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу та дотримання етичних норм професійної діяльності. У процесі фахової підготовки важливо створювати умови для розвитку емпатії, соціальної відповідальності та педагогічної толерантності, що

досягається через використання рефлексивних методів навчання, аналіз педагогічних ситуацій, кейс-метод і моделювання реальних інклюзивних практик [10-11].

Крім того, в умовах глобалізації особливої актуальності набуває використання цифрових технологій як інструменту підтримки інклюзивного освітнього середовища. Онлайн-платформи, адаптивні освітні ресурси, допоміжні технології та елементи дистанційного навчання розширюють можливості індивідуалізації освітнього процесу й забезпечують доступність навчання для здобувачів освіти з різними освітніми потребами. Тому інтеграція цифрової та інклюзивної компетентностей у систему підготовки майбутніх педагогів сприяє їхній готовності до ефективної професійної діяльності в глобалізованому освітньому просторі та підвищує загальний рівень якості освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що підготовка майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища в умовах глобалізації є складним, багатовимірним і соціально значущим процесом, який потребує системного науково-методичного забезпечення. Глобалізаційні трансформації зумовлюють перегляд традиційних підходів до професійної підготовки педагогічних кадрів та актуалізують необхідність формування в майбутніх учителів інклюзивної компетентності як інтегральної професійної якості.

У статті встановлено, що ефективна готовність майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища передбачає поєднання мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів, що забезпечують усвідомлене прийняття ідей інклюзії, володіння відповідними знаннями й уміннями, а також здатність до професійного саморозвитку. Визначено, що ключова роль у формуванні зазначених компонентів належить закладам вищої педагогічної освіти, які мають забезпечити інтеграцію інклюзивної проблематики в освітні програми, розширення практичної підготовки та використання інноваційних і цифрових технологій навчання.

Отже, реалізація цілісного, компетентнісного та практикоорієнтованого підходу до підготовки майбутніх педагогів з урахуванням глобальних освітніх тенденцій сприятиме підвищенню якості інклюзивної освіти, забезпеченню рівних освітніх можливостей та формуванню конкурентоспроможного педагога, здатного ефективно працювати в сучасному глобалізованому освітньому просторі.

Список використаних джерел:

1. Акімова О. (2023). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному освітньому просторі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. № 2. С. 97-103.

2. Акімова О. (2025). Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія» № 7. С. 3-11.
3. Гевко І.В. (2019). Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки. № 1(64). С. 52–58.
4. Довженко Т.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії: досвід і перспективи. Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі поза-шкільної, спеціальної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2024. С. 43–44.
5. Демус, Я., Корносенко, О., & Фазан, В. (2025). Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти . Педагогічні науки, (85), 33–45. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2025.1.33>
6. Лупінович С., Лапшина І. (2022). Особливості використання інформаційно-цифрових технологій вчителями початкової школи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Věda a perspektivy. № 10(17). С. 102–114.
7. Охріменко О. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів спеціальної освіти до використання цифрових технологій в умовах інклюзивного освітнього простору. Освіта. Інноватика. Практика. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2021. Т. 9. № 2. С. 48–55.
8. Задворнова, О. М. (2016). Сучасний підхід до організації навчання особливих дітей. Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка. № 11. – С. 2–5.
9. Лоїк Г.Б, Вихрущ В.О., Брижак Н.Ю. (2021). Специфіка підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць; серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Говерла. Вип. 1 (48). С. 235–238.
10. Шевченко, Л. Сорочан, М. (2022). Підготовка майбутніх вихователів до інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 60, 440-450. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-440-450>
11. Криштанович, М.Ф., Ткачов В.П. Адаптація вчителів до інклюзивного навчання в умовах глобалізаційних змін. Електронний науковий журнал “Суспільство та національні інтереси”, (Серія «Освіта/педагогіка»), Випуск № 8(8) 2024. – С. 220–228. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8\(8\)-220-228](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8(8)-220-228)

References:

1. Akimova O. (2023). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do vykorystannya informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy v inklyuzyvnomu osvıtn'omu prostori. [Preparation of future primary school teachers for the use of information and communication technologies in an inclusive educational space]. Scientific notes of the Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy. No. 2. pp. 97-103.
2. Akimova O. (2025). Profesiyna pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do roboty v umovakh inklyuziyi. [Professional training of future primary school teachers for work in inclusion]. Scientific Bulletin of the Vinnytsia Academy of Continuing Education. Series "Pedagogy. Psychology" No. 7. pp. 3-11.
3. Hevko I.V. (2019). Inklyuzyvna osvita v Ukrayini: suchasnyy stan ta problemy rozvytku. [Inclusive education in Ukraine: current state and development problems]. Scientific Bulletin of the Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynsky. Pedagogical Sciences. No. 1(64). pp. 52–58.
4. Dovzhenko T.O. (2024). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do roboty v umovakh inklyuziyi: dosvid i perspektyvy. [Preparation of future primary school teachers

for work in inclusion: experience and prospects]. Formation of life competence of persons with special educational needs in the system of out-of-school, special and inclusive education: collection of scientific works; Kharkiv. National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. Kharkiv. pp. 43–44.

5. Demus, Ya., Kornosenko, O., & Fazan, V. (2025). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do inklyuzyvnoho navchannya v zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity. [Preparation of future physical education teachers for inclusive education in secondary education institutions]. Pedagogical Sciences, (85), pp. 33–45.

6. Lupinovich S., Lapshina I. (2022). Osoblyvosti vykorystannya informatsiyno-tsyfrovykh tekhnolohiy vchytelyamy pochatko-voyi shkoly v roboti z dit'my z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inklyuzyvnomu seredovyshchi. [Peculiarities of the use of information and digital technologies by primary school teachers in working with children with special educational needs in an inclusive environment]. Věda a perspektivy. No. 10(17). pp. 102–114.

7. Okhrimenko O. (2021). Profesiyna pidhotovka maybutnikh bakalavriv spetsial'noyi osvity do vykorystannya tsyfrovyykh tekhnolohiy v umovakh inklyuzyvnoho osvitn'oho prostoru. [Professional training of future bachelors of special education for the use of digital technologies in the conditions of an inclusive educational space]. Education. Innovation. Practice. Sumy: SumSPU named after A.S. Makarenko. Vol. 9. No. 2. pp. 48–55.

8. Zadvornova, O. M. (2016). Suchasnyy pidkhid do orhanizatsiyi navchannya osoblyvykh ditey. [Modern approach to organizing the education of special children]. A child with special needs. Inclusive education. Defectology. Correctional pedagogy. No. 11. pp. 2–5.

9. Loik G.B., Vykhreshch V.O., Bryzhak N.Yu. (2021). Spetsyfika pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do профе-siynoyi diyal'nosti v umovakh inklyuzyvnoyi osvity. [Specifics of training future primary school teachers for professional activity in conditions of inclusive education]. Scientific Bulletin of Uzhhorod University: collection of scientific papers; series: Pedagogy. Social work. Uzhhorod: Hoverla. Issue 1 (48). pp. 235–238.

10. Shevchenko, L. Sorochan, M. (2022). Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv do inklyuzyvnoho navchannya v zakladakh doskil'noyi osvity. [Preparing future educators for inclusive education in preschool institutions]. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 60, pp. 440-450.

11. Kryshtanovych, M.F., Tkachev V.P. (2024). Adaptatsiya vchyteliv do inklyuzyvnoho navchannya v umovakh hlobalizatsiynykh zmin. [Adaptation of teachers to inclusive education in the context of globalization changes]. Electronic scientific journal “Society and national interests”, (Series “Education/pedagogy”), Issue No. 8(8). pp. 220–228. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8\(8\)-220-228](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-8(8)-220-228)